

основні напрямки розвитку молочного скотарства в області, суттєвого збільшення валового виробництва молока.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селянські (фермерські) господарства Херсонської області у 2002 році // Статистичний збірник. – Херсонське обласне управління статистики. – Херсон, 2003. – 44с.
2. Наявність земель та розподіл їх по землекористувачах, власниках землі та угіддях // Статистичний збірник. – Державний комітет статистики України. – К., 2002. – 48с.
3. Статистичний щорічник Херсонської області за 2002 рік // Херсонське обласне управління статистики. – Херсон, 2003. – 361с.
4. П.Т.Саблук, В.Я.Месель-Веселяк. Аграрна реформа – зрушення і проблеми // Економіка АПК. – 1997. – № 4-5. – С.3-15.
5. В.Янукович. Благополучні макроекономічні показники нас не заколискують // Тези доповіді Прем'єр-міністра України на Всеукраїнській нараді з питань стратегії розвитку аграрного сектору 7 лютого 2003 року. – Сільський час. – 2003, 14 лютого. – №11 (394). – С.3-4.
6. Л.Кучма. Чи варто пробиватися на світовий ринок через стіну // Виступ Президента України на Всеукраїнській нараді з питань стратегії розвитку аграрного сектору 7 лютого 2003 року. – Сільський час. – 2003, 12 лютого. – № 10 (393). – С.3-4.
7. І.Лукінов. Агропромислова політика у макроструктурних пріоритетах // Економіка України. – 1996. – №10. – С.4-18.

УДК 613:16

ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА КРАЇН З РОЗВИНУТОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Н.В.Папуніцька, асистент

Подільська аграрно-технічна академія, м.Кам'янець-Подільський

Основні задачі, які стоять перед аграрною реформою, зводяться, головним чином, до структурної перебудови аграрного сектору, приватизації землі та реорганізації сільськогосподарських виробничих одиниць, створення ринкової інфраструктури сільського

господарства, приватизації у всіх секторах АПК, лібералізації ринків, формування адекватної державної політики.

При цьому у рамках перехідної економіки діють старі інститути державної підтримки сільського господарства, які існували у соціалістичному суспільстві, створені для вирішення зовсім інших завдань. Вони мають свій досвід, традиції роботи, які вносять свій відтінок у аграрну політику перехідного періоду. Як відмічає, зокрема, М.Трейсі, у країнах традиційної ринкової економіки система державної підтримки сільського господарства створювалася “на пустому місці” і тому не несла на собі відбитку будь-якої системи.

У зв'язку з тим, що у перехідний період функції державної підтримки сільського господарства включають забезпечення соціально-економічних структурних перетворень, змінюється й набір інструментів, які застосовуються суб'єктом підтримки. Для даних цілей використовуються, перш за все, платежі на одиницю продукції або споживчого ресурсу, пільгове кредитування, пільгове оподаткування, субсидіювання, повне державне фінансування.

Дана класифікація буде застосовуватись при аналізі вітчизняного і зарубіжного досвіду функціонування різних інститутів державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

Сьогодні допомога держави аграрній сфері не може розглядатись як прагнення раціоналізувати сільськогосподарське виробництво. Вона спрямована на його адаптацію до потреб розвитку сучасної економіки. Державна підтримка сільського господарства у Франції здійснюється, головним чином, через фінансовий вплив та кредит. Значні асигнування надаються сільському господарству із фонду економічного і соціального розвитку при Державному казначействі (Міністерство фінансів). Крім державного казначейства існують: Центральне та регіональне товариства по перебудові та покращенню аграрної структури. Вони фінансуються шляхом субсидіювання та надання позик державним установам.

Розвиток аграрного сектору Франції здійснюється під безпосереднім впливом держави. Фінансування сільськогосподарського виробництва проводиться за рахунок держбюджету через низку спеціальних фондів, а також за рахунок коштів ЄС, перерахованих

на підтримку єдиних закупівельних цін на основні види сільськогосподарської продукції.

Для Великобританії, на відміну від більшості країн ЄС, характерний відносно низький рівень державної підтримки сільського господарства. Вона здійснюється, в основному, на національному рівні, у рамках єдиної сільськогосподарської політики ЄС. Протягом останніх років аграрний сектор економіки Великобританії розглядався державою як досить здатний до відтворення та функціонування на ринкових принципах без будь-якого втручання ззовні. Для таких зон розроблено та проводяться спеціальні заходи. Фермерам у гірських районах виплачуються субсидії. Державна підтримка у рамках єдиної сільськогосподарської політики спрямована на підтримку закупівельних цін, на субсидювання експортних поставок, на обмеження виробництва деяких продуктів.

На наш погляд, важливо врахувати практику США. Важливою складовою механізму державної підтримки є фінансово-кредитна підтримка аграрного сектора економіки. Фінансування здійснюється шляхом виділення із держбюджету асигнувань, які спрямовуються суворо на цільові програми загальнонаціонального значення.

Однією з головних є програма “Стабілізація доходів фермерів”, на реалізацію якої у теперішній час спрямовуються значні кошти. Витрати на неї складають від 30% до 45% всіх бюджетних асигнувань на сільське господарство.

Бюджетним фінансуванням за програмою підтримки цін охоплена третина американських фермерів, причому 70% цих коштів одержують фермери з річним обсягом товарної продукції 100 тис. доларів і більше.

Як пряме субсидювання фермерських доходів слід розглядати також платежі за зберігання зерна у фермерському резерві, оскільки вони перевищують експлуатаційні затрати на зберігання і виплачуються як аванс на початку року. Крім того, існує ціла низка дрібних субсидій (на водне господарство, на комунальні послуги). Пільгові процентні ставки та податкові пільги також є прихованими субсидіями, так як виконують аналогічну функцію.

Державна підтримка аграрного сектору США в області сільськогосподарського кредиту виражається у таких формах: створення осо-

бистих державних кредитних інститутів, які організують діяльність мережі кооперативних банків сільськогосподарського кредиту; надання кредитним організаціям права випуску цінних паперів та створення сприятливого режиму для їх емісії та обігу (це полегшує мобілізацію фінансових ресурсів та здешевлює його); надання фермерам кредитів з низькими процентними ставками; бюджетне фінансування організацій сільськогосподарського кредиту для покриття збитків, викликаних зниженням кредитних ставок та несплатою кредитів.

Під контролем Міністерства сільського господарства США функціонує низка фінансово-кредитних організацій, які здійснюють пільгове кредитування фермерів. Пільги за кредит реалізуються у вигляді компенсаційних платежів за проценти комерційних банків; цінних паперів, що служать заставою при одержанні позик із федеральних кредитних коштів; боргових зобов'язань, процент за якими не оподатковується податком. Таким чином, фінансово-кредитна підтримка фермерів і сільських жителів є у США важливою частиною підтримки процесів відтворення у сільському господарстві.

Слід відмітити, що політика США в області державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників більш "ринкова", а фермер там не менш захищений державою, ніж у країнах ЄС. У європейських країнах більш гуманні принципи аграрної політики, товаровиробникам надається більш широка державна допомога.

Цікаво, на нашу думку, що названі інструменти використовуються у різних комбінаціях залежно від особливостей країн, спрямованості їх політики та інших факторів (табл.1).

Загальним для усіх перерахованих у таблиці організацій є те, що вони були створені через кілька років після початку аграрних перетворень у відповідній країні, коли стало ясно, що раніше існуючий механізм підтримки сільського господарства неадекватний цілям нових структурних перетворень сільського господарства.

Механізм державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників Росії одночасно формується за двома напрямками: як складова системи підтримки усіх сільськогосподарських товаровиробників і як специфічна системи підтримки формування нової форми виробництва (рис.1).

**Інститути державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників
у постсоціалістичних країнах**

Країна	Інститути	Роль держави у формуванні інституту	Державні програми, які здійснюють інститути	Управління
Болгарія	Державний фонд "Сільське господарство"	Немає даних	Субсидіювання ставок по кредитах, гарантування кредитів	Державне
	Федерація приватних асоціацій взаємних с.-г. кредитів	Надання коштів у пайові фонди на основі повернення і неповернення	Немає даних	Кооперативні кредитні
Угорщина	Фонд гарантій по кредитах сільському господарству	Вкладення в статутний капітал 10 млн. єю, одержаних Урядом Угорщини від ЄС	Немає даних	Державне і банківське
	Державний фонд, який обслуговує програму реорганізації	Немає даних	Кредитування фермерських господарств на цілі купівлі активів с.-г. підприємств, які знаходяться на стадії банкрутства	Державне
Латвія	Агроінвест і сільський фонд розвитку	Вкладення у капітал Фонду коштів від гуманітарної допомоги США	Немає даних	Немає даних
Литва	Фонд, який фінансує програму субсидіювання кредитів	Немає даних	Немає даних	Державне
Молдова	Сільськогосподарська корпорація села	Немає даних	Кредитування фермерських господарств	Немає даних
Польща	Агентство по реструктуризації і модернізації сільського господарства	Немає даних	Кредитування і гарантування кредитів	Немає даних
Румунія	Гарантійний фонд сільськогосподарського кредиту	Вкладення у капітал Фонду від Міністерства сільського господарства та продовольства	Надання гарантій по кредитах, субсидіювання процентної ставки	Немає даних
Хорватія	Фонд розвитку сільського господарства	Формування капіталу фонду за рахунок бюджетних асигнувань імпортного мита на с.-г. продукцію	Немає даних	Немає даних
Чехія	Фонд підтримки та гарантій для сільського і лісового господарства	Капітал сформований за рахунок бюджетних асигнувань	Гарантії по кредитах, субсидіювання процентних ставок	Державне
Естонія	Фонд кредитування сільського господарства і сільського життя	Немає даних	Субсидіювання процентної ставки за рахунок коштів бюджету	Немає даних

Перший блок функцій є реалізацією у російських умовах принципу аграрного протекціонізму та забезпечення продовольчої безпеки. За думкою С.Кисельова, фермерський аспект даної проблеми полягає у забезпеченні доступу селянських господарств до відповідних ресурсів підтримки. Дана проблема виникає у силу специфічних об'єктивних особливостей селянських (фермерських) господарств, а саме: відносно малого розміру господарств і невеликих обсягів виробництва, низького рівня товарності; слабо поставленого бухгалтерського обліку у фермерських господарствах, практики приховування обсягів реального виробництва з метою мінімізації оподаткування; відсутності традицій спілкування з інститутами державної підтримки, зокрема, слабкого знання кредитної історії; нестачі власних фінансових ресурсів, у тому числі при внесенні першого внеску по лізингу сільськогосподарської техніки; відносно більш високої собівартості кредитно-фінансового обслуговування фермерських господарств; невизначеності правової бази фермерських господарств, що ускладнює оформлення договірних відносин.

Другий блок (рис.1) пов'язаний виключно з реалізацією структурної реформи приватного сектора сільського господарства. При цьому державою здійснюються функції підтримки фермерських господарств, нетипові для країн з традиційно функціонуючою ринковою економікою. Для цього застосовується такий набір інструментів:

- формування матеріально-технічної бази: пільгове інвестиційне кредитування, часткове субсидювання інвестицій, стартова підтримка фермерів-початківців;
- створення фінансової і маркетингової інфраструктури: державні гарантії інвестиційних проектів, часткове субсидювання інвестицій, повне державне фінансування, пільгове оподаткування споживчих кооперативів, участь інфраструктурних підприємств у програмах підтримки фермерів, фінансування наукових досліджень;
- земельна реформа: фінансування землевпорядкування, фінансування земельного законодавства.

Рис. 1. Напрями формування механізму державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників у Росії

Висновки. На основі існуючих даних можна встановити, що:

1. У більшості держав з перехідною ринковою економікою, яка включає становлення індивідуального сектора, зокрема й фермерського сектора АПК, вже на 3-4 році реформ об'єктивно складаються спеціалізовані інститути державної підтримки фермерських господарств. На такі інститути накладається завдання акумуляції і витрачання асигнувань із бюджетів, призначених на субсидіювання процентних ставок по кредитах комерційних банків і гарантування кредитів, одержаних фермерами.
2. Спеціалізовані фінансові інститути формуються як в країнах з переважною аграрною структурою, де процес реформ привів до утворення селянських господарств з малою площею і низькою товарністю (Румунія, Болгарія), так й у країнах переважно індустріальних, де нові суб'єкти підприємницької діяльності ведуть переважно товарне виробницт-

во, зберегли кооперативну форму (Чехія, Угорщина, колишні терени НДР).

3. Необхідність створення окремих інститутів фінансування для підтримки структурної перебудови сільського господарства викликано тим, що раніше існуюча державна розподільча система фінансових ресурсів не пристосована до роботи в умовах ринкової економіки, взаємодії із заново створеними приватними підприємствами, зокрема фермерськими.
4. У вищенаведених країнах рівень прямого впливу держави у даних інститутах вищий, ніж навіть у країнах із розвинутою ринковою економікою. Якщо у США (Система фермерського кредиту) або у Японії (префектурні асоціації) кошти інститутів підтримки фермерських господарств є так званим загально фермерським капіталом, то у країнах Центральної і Східної Європи інститути підтримки фермерських господарств є до сьогоднішнього часу державною власністю. Дослідники не відмічають також ознак того, що існуючі державні структури підтримки фермерських господарств планується приватизувати (як це мало місце у США, де після повернення державного кредиту відповідні інститути перейшли у власність своїх клієнтів).
5. Можна припустити, що формування загально фермерського капіталу у країнах Центральної і Східної Європи пов'язане із зміцненням на їх фінансових ринках позицій кредитної кооперації. Про це свідчить, зокрема, досвід Болгарії, де загально фермерський капітал створюється на базі кредитної кооперації за рахунок коштів, наданих державою, а також фінансової допомоги Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Киселев С.В. Государственное регулирование сельского хозяйства при переходе к рынку //АПК: экономика, управление. – 1993. – № 16. – С. 44 – 51.
2. Макаров В. Государственная поддержка агропроизводства в новых землях ФРГ //АПК: экономика, управление. 2000. – № 11. – С. 70 – 74.
3. Пиплз К. Развитие системы сельскохозяйственного кредита в США: уроки для России? //Вопросы экономики. – 1997. – № 8. – С. 147 – 160.
4. Порте Дж. Кредитная система в сельском хозяйстве Нидерландов // АПК: экономика, управление. – 1996. – № 3. – С. 53 – 58.